

Vertinimo komisijai

**VI LIETUVOS MOKINIŲ ETNINĖS KULTŪROS OLIMPIADA
ŠALIES ETAPAS**

**ETNOKULTŪRINIO PAŽINIMO TESTAS
TEMA „KALENDORINIAI PAPROČIAI IR LIAUDIES KŪRYBA“**

Amžiaus grupė: 11–12 kl.

60 taškų

Laikas užduotims atlikti:

45 min.

Taujėnai

2024 m. balandžio 26 d.

1. Peržiūrėję animacinio filmo „Margučių rytas“ fragmentą atsakykite į klausimus:

1.1. Filmuke pavaizduoti dviejų Velykų dienų šventimo papročiai. Kokių?

1) _____ Didžiojo šeštadienio

2) _____ Velykų ryto

2 taškai

Vertinimas

1.2. Močiutė anūkei pasakoja „senas kaip pasaulis istorijas“ apie pasaulio atsiradimą. Kokiam pasakojamosios tautosakos žanrui tokie pasakojimai priskiriami? Pažymėkite teisingą atsakymą:

- Stebuklinės pasakos
- Etiologinės sakinės
- Melų pasakos

1 taškas

Vertinimas

1.3. Kokiais simboliniais raštais marginami kiaušiniai? Išvardinkite keturis:

1) _____ Paukščių pėdutėmis

2) _____ Augaliniiais motyvais

3) _____ Žalčiukais

4) _____ Taškeliais (galimi ir kiti atsakymai)

4 taškai

Vertinimas

1.4. Kokie trys svarbiausi Velykų simboliai pavaizduoti filme?

1) _____ Margutis (-iai)

2) _____ Velykų medelis, gyvybės medis

3) _____ Saulė

3 taškai

Vertinimas

1.5. Kiekvienais metais Velykų šventė švenčiama skirtingu laiku. Kaip nustatoma jos data?

_____ Velykos visada švenčiamos po pavasario lygiadienio pirmąjį sekmadienį per pilnatį

1 taškas

Vertinimas

1.6. Kuriais dienomis gali būti švenčiamos Velykos? Pažymėkite teisingą atsakymą:

- Data kiekvienais metais gali būti nuo kovo 22 iki balandžio 25 dienos.
- Data kiekvienais metais gali būti nuo kovo 1 d. iki gegužės 1 d.

1 taškas

Vertinimas

1.7. Velykų bobutė dainuoja:

*Ė kas supa sūpuoklėlas, ūcia,
 Ė kas mēto velykēlas, ūcia?
 Kas man ' supa, tam pyragas, ūcia!
 Ė kas stovi, tam botagas, ūcia!*

Kaip vadinasi tokios dainos? _____ Sūpuoklinės

1 taškas

Vertinimas

1.8. Kodėl per Velykas reikia suptis? Pažymėkite tris teisingus atsakymus:

- Merginos supdavosi norėdamos sulaukti jaunikių ir piršlių
- Kad linai išaugtų aukšti, kad kuo ilgesnis būtų jų pluoštas
- Kad pailsėtų, atsipalaiduotų po sunkių darbų
- Nuo senų laikų supimasis buvo sietas su vaisingumo magija – lietuvių papročių aprašymuose užfiksuota, kad šis ritualas duos gerą linų derlių, bus skatinamas augmenijos augimas

3 taškai

Vertinimas

2. Įrašykite po du mėnesių pavadinimus (mėnvardžius), susijusius su:

- **Augmenija:** 1) _____ Birželis
 2) _____ Liepa
- **Gamtos reiškiniais:** 1) _____ Gruodis
 2) _____ Lapkritis (tinka ir sausis, vasaris)

4 taškai

Vertinimas

3. Šio krašto verbų rišimo tradicija yra įtraukta į Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo sąvadą.

3.1. Kokiame krašte tradiciškai rišamos tokios puošnios verbos?

_____ Vilniaus krašte

1 taškas

Vertinimas

3.2. Pagal formą verbos skirstomos į *volelines*, *rykštelines*, *plokščiąsias*, *drožlines*, *figūrines* ir *vainikines*. Kokių rūšių verbas matote? Parašykite po nuotraukomis:

_____ Figūrinė

_____ Plokščioji

_____ Volelinė

3 taškai

Vertinimas

4. Su kokiomis kalendorinėmis šventėmis sietinos šios medžio skulptūros? Kada šios šventės švenčiamos?

Šventės pavadinimas:

_____ Jurginės, šv. Jurgis

Data:

_____ Balandžio 23 d.

Šventės pavadinimas:

_____ Kazimierinės, šv. Kazimieras

Data:

_____ Kovo 4 d.

4 taškai

Vertinimas

5. Vydūnas rašė: „Tiek vyrai, tiek moterys šį vasaros saulėgrįžos metų sieja su vilčių ir lūkesčių išsipildymu. Šviesa, laimė, gyvenimo džiaugsmas – visa, atrodo, žengia pro gyvybės angą“.

5.1. Kaip dar vadinama vasaros saulėgrįžos šventė? Parašykite tris jos pavadinimus:

- 1) _____ Joninės
- 2) _____ Rasos
- 3) _____ Kupolės

3 taškai
Vertinimas

5.2. Kokie šios šventės papročiai užfiksuoti nuotraukose? Aprašykite papročius keliais žodžiais:

1.

2.

3.

- 1) _____ Merginos leidžia vainikus į vandenį
- 2) _____ Iš surinktos kupolės buriama ateitis
- 3) _____ Vainikai metami ant šakotos karties – buriama, po kelerių metų merginos ištekės

3 taškai
Vertinimas

6. Senojoje tradicinėje kaimo bendruomenėje tai buvo augmenijos brandos, padėkojimo už derlių šventė. Jos metu buvo ruošiamos vaišės, žmonės lankydavo vieni kitus. Įsigalėjus krikščionybei Lietuvoje ši šventė buvo pradėta tapatinti su Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo diena. Kiekvienais metais šios šventės metu į Krekenavos miestelyje rengiamus atlaisdus suplūsta daugybė tikinčiųjų piligrimų.

6.1. Kokia tai šventė? _____ Žolinė

1 taškas
Vertinimas

6.2. Iš ko sudaryta puokštė nešama šventinti į bažnyčią? Išvardinkite:

- 1) _____ Iš darželio, lauko gėlių
- 2) _____ Javų varpų
- 3) _____ Naujo derliaus vaisių, daržovių (galimi kiti atsakymai, pvz., vaistažolių)

3 taškai
Vertinimas

7. Sakmės yra itin gausus lietuvių pasakojamosios tautosakos žanras, o gausiausia jo grupė – mitologinės, arba senųjų tikėjimų, sakmės. Jose vaizduojamas žmogaus susidūrimas su antgamtinė sfera: mitinėmis būtybėmis (*ragana, laume, velniu, kauku, perkūnu, aitvaru ir kt.*), nepaaiškinamais, paslaptiniais reiškiniais. Kurios iš šių mitologinių būtybių būdingos šios savybės:

Namų dvasia, įsivaizduojamas kaip gaidys, juodas katinas, rupūžė, koks nors žvėrelis, bitinas. Laikomas klėtyje, ant aukšto, ant girnų, ant palangės, maitinamas kiaušiniene, kukuliais, gaidžių skiauterėmis. Jį esą galima pasigauti, kai jis skrenda (skrisdamas atrodydavęs kaip ugnies kamuolys, ilgas pagaikštis, šienkartė), prisijaukinti (ant girnų padedant kiaušinienei, pabarstant grūdų).	Aitvaras
Žmogiškoji būtybė, neva sudariusi sąjungą su blogio jėgomis, joms tarnaujanti ir todėl turinti ypatingų galių (burti, skraidyti ir kitų). Tikėta, gali daryti įtaką (dažniausiai žalingą) kitiems žmonėms, gamtai, pasiversti gyvūnu ar daiktu, vienus daiktus paversti kitais, teikti įvairią informaciją (iš tam tikrų ženklų spręsti apie žmogaus likimą, būsimus svarbius įvykius ir kita).	Ragana
Tikėta, kad gyvena miškuose, pelkėse, urvuose, šakų krūvose, po akmenimis ar velėnose, požemyje. Laikomas požemio dvasia, kartais ir pelkių dievu, kalviu. Artimai siejamas su mirusiųjų pasauliu. Kartais pasirodo kaip paukštis (varna, juodvarnis), gyvūnas (katinas, lapė), roplys (gyvatė, žaltys), kartais – kaip antropomorfinė būtybė – mažas žmogeliukas su žalia kepure arba kaip žmogus, tik su uodega, arba su viena nosiaskyle, arba su vištos kojomis.	Velnius
Baltų griaustinio, žaibo, audros, lietaus dievas. Tautosakoje vaizduojamas kaip senyvas, bet dar stiprus, aukštas rudabarzdis vyras, energingas, rūstus, kartais – karingas, ūmus; ginkluotas kirviu, peiliu, strėlėmis (dažniausiai – iš akmens, kartais – titnago, akmens, kuriuo įskeliama ugnis), kartais – ugnies kalaviju, ugnies strėlėmis, joja ant ugninio žirgo. Kovoja su velniu, piktosiomis galiomis.	Perkūnas

4 taškai

Vertinimas

8. Perskaitykite pasakojimą.

Laumikonių kaime, šitam kalne, gyveno laumė. O kita gyveno Unkščioj, Laumiaduoby. O trečia gyveno Paberžy, Rožių akmeny. Ir jos dainavo. Tai šita Laumikonyse pradėjo: „Kuo-ja! Kuo-ja! Kuo-ja!“ Laumiaduoby tai: „Kuo-ja, kuo-ja, kuo-ja! Kuo-ja, kuo-ja, kuo-ja!“ O Paberžy, Rožių akmeny, tai: „Tu kuo-ju-te, ko-ju-čiu-te! Tu kuo-ju-te, ko-ju-čiu-te!“ Tai jos, matai, dainavo taip – viena čionai, Laumikonyse, kita Unkščioj, Laumiaduoby, o trečia Rožių akmeny. Laumikonys ir Unkščia apie du kilometrus, o Rožių akmuo – apie aštuonetą kilometrų.

8.1. Koks šio pasakojimo žanras? _____ Mitologinė sakmė, padavimas

1 taškas

Vertinimas

8.2. Kokio žanro dainą dainavo laumės? _____ Sutartinę

1 taškas

Vertinimas

9. Atidžiai perskaitykite šias lietuvių karines istorines dainas. Dvi iš jų yra partizanų dainos, sukurtos Lietuvos pokario pasipriešinimo metais, o kitos dvi dainos – gerokai ankstesnės. Atpažinkite, kurios iš pateiktų dainų – partizanų dainos, o kurios – ankstesnio nei pokaris laikotarpio. Užpildykite lentelę, įrašydami dainų numerius.

1. Sudiev, motule mano brangi, Sudiev, motule, amžinai, Ar kada pas tave sugrįšiu, Nei aš, nei tu nebežinai. O jeigu žūsiu prie upelio, Kur bangos dainą man dainuos, Ir beržas, verkdamas kas rytas, Paguodos žodžius tau niūnuos. O jeigu žūsiu tarpe brolių, Tarp partizanų milžinų, Tai tu, motule, negirdėsi Iš mano lūpų jau dainų.	2. Žalioj girioj, lygioj lankoj, Tį stovėjo ažuolėlis. Tį stovėjo ažuolėlis, Po ažuolu aukso krėslas. Tame krėsle, tame aukso, Ten sėdėjo motinėle. Sėdėdama gailiai verkė Ir sūnelį minavojo. Vai sūneli raituonėli, Ko pavirtai ažuolėliu? Ko pavirtai ažuolėliu, O žirgelis šiaurum vėju?
3. Palinko liepa šalia kelio, Pravirko motina sena: Sūneli, Tėvynė tave šaukia, Ir vėl bus laisva Lietuva. O jeigu teks man iškelti Iš šios žemelės mylimos, Mergaite, tu manęs neverki, Aš vėl sugrįšiu pas tave. O jeigu žūsiu už Tėvynę Nuo priešo budelio rankos, Mergaite, ir mirdamas kartosiu: Myliu Tėvynę ir tave.	4. Kad Kosciuška jojo, Karalium pastojo, Pastoj, pastoj, pons Kosciuška, Atjoj lenkų ponai. Per žalią girelę, Per lygias lankes. Ir suklupo bėrs žirgelis, Kosciušką sugavo. Kai tiktai sugavo, Gelžiniais apkalė, Ir įdėjo į turmelę, Greitai numarino.
Partizanų dainos, sukurtos pokario pasipriešinimo metais	1, 3
Ankstesnio laikotarpio karinės istorinės dainos	2, 4

4 taškai

Vertinimas

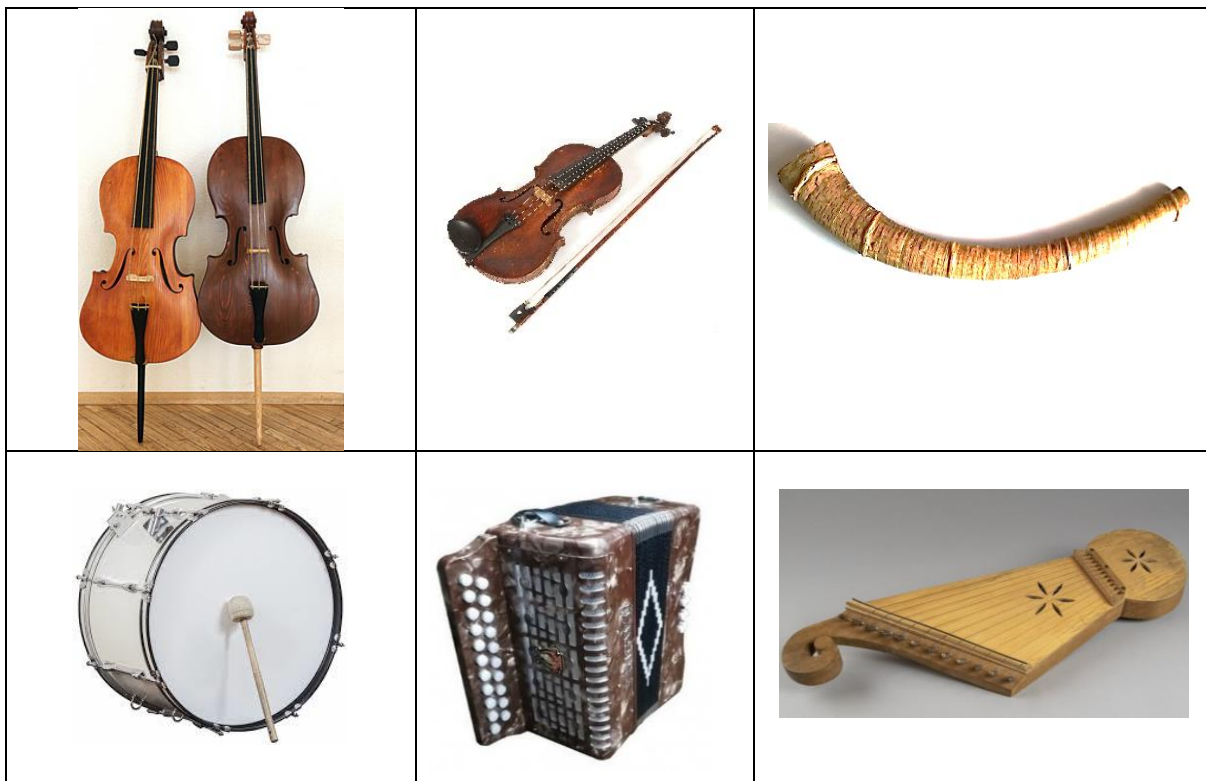
10. Šie paprotinės dailės dirbiniai buvo kabinami vestuvių, Kalėdų ir Velykų proga garbingiausioje trobos dalyje – palubėje virš stalo. Labiausiai papročiais apipinti vestuvėms skirti dirbiniai. Vieną iš tokių dirbinių Šiaurės ir Rytų aukštaičiai per vestuves pakabindavo palubėje. Vėliau stalo užsėdikai, neleidami jaunųjų pulkui sėsti už stalo, reikalavė iš jo išpirkos ne tik už vietas prie stalo, bet ir už patį dirbinį, kadangi jis teikia vestuvininkams visokeriopą laimę, džiaugsmą ir gerovę. Apie kokį paprotinės dailės dirbinį čia kalbama?

_____ Apie šiaudinį sodą.

1 taškas

Vertinimas

11. Kurie keturi iš šių instrumentų įeina į tradicinės kapelos sudėtį? Parašykite instrumentų pavadinimus:

- 1) _____ Basedlė (kontrabosas)
- 2) _____ Smuikas
- 3) _____ Armonika
- 4) _____ Būgnas

4 taškai
Vertinimas

12. Koks bendras vaizdinys, būdingas tradicinei tautodailei, sieja šiuos šiuolaikinės dailės kūrinius?

Pasaulio medis, gyvybės medis

1 taškas
Vertinimas

13. Lietuvoje gyvenusių baltų genčių žalvariniai ir sidabriniai papuošalai buvo puošiami *geometriniu, zoomorfiniu ir antropomorfiniu* ornamentais. Koku ornamentu papuoštas šis pakabutis?

_____ Zoomorfiniu

1 taškas

Vertinimas

14. Perskaite etnologo Norberto Vėliaus mintis apie pasakojamąją tautosaką, atsakykite į klausimą, atsakymą pagrįskite:

Žmonėms visada knietėjo sužinoti, koks yra neregimas šalia jų esantis pasaulis, todėl visada su didžiausiu įdomumu klausėsi šių pasakojimų, didžiai stebėdamiesi ir net baimindamiesi. O kiekvienas pasakotojas stengėsi juos pasekti vis gražiau, įdomiau, sukelti dar didesnę nuostabą ir baimę. Ilgus šimtmečius <...> plisdami iš lūpų į lūpas, šie kūrinėliai nusiglundino kaip jūros akmenėliai, tapo tarsi mažyčiais sakinio mūsų liaudies meno šedevriukais. Tikriausiai ir jums įdomu sužinoti, koks buvo tas mūsų protėvių tikėtas mitinis pasaulis, tuo labiau kad jis nėra iš piršto išlaužtas, o sukurtas atidžiai stebint gamtą ir žmogaus gyvenimą, pagaunant subtiliausius žmogaus psichikos ir gyvūnų elgsenos bruožus, kai kurių žemės vietų (pelkių, kalnų, ežerų, miškų), akmenų ir net dangaus kūnų (Saulės, Mėnulio, žvaigždžių, planetų) poveikio žmogui ypatumus.

Ką mitai, padavimai, sakmės mums sako apie protėvių vertybes, pasaulėžiūrą? (50 žodžių)
(Vertinama už teiginį (1 taškas) ir du jo argumentus (2+2 taškai))

5 taškai

Vertinimas

Šaltiniai:

1. <https://www.ekgt.lt/veiklos-sritys/etnokultūrinis-ugdymas/lietuvos-mokiniu-etnines-kultūros-olimpiada/metodine-medžiaga-tema-kalendoriniai-papročiai-ir-liaudies-kuryba.html>
2. <https://ekgt.lt/veiklos-sritys/etnokultūrinis-ugdymas/lietuvos-mokiniu-etnines-kultūros-olimpiada/metodine-medžiaga-rengiant-mokinius-olimpiadai-tema-kalendorines-sventes-ir-papročiai.html>
3. <https://ekgt.lt/etnografiniai-regionai/bendra-informacija/>
4. <https://www.vle.lt>
5. Animacinis filmas „Margučių rytas“, Filmų štrichai, 2007 (dail. Jūratė Leikaitė ir kt., komp. Kipras Mašanauskas)
6. <http://www.naujasisgelupis.lt/?p=12938>
7. https://www.tartle.lt/lt/kolekcijos/skulpturine_kompozicija_sv_jurgis.html
8. https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=258626491908593&id=197001503645112